

ÕPILASLIIT

Eesti Õpilasesinduste Liit

Eesti Õpilasesinduste Liidu seisukoht seoses hariduslike erivajadustega õpilaste osas

Eessõna

Eestis on kokku 44¹ hariduslike erivajadustega õpilastele suunatud alg- ja üldhariduskooli, nende seas kolm gümnaasiumit. Eesti Õpilasesinduste Liidu liikmeskoolina on esindatud vaid Tartu Emajõe Kool, soovime oma esindatust suurendada ning näeme, et hariduslike erivajadustega õpilaste haridustee ja õpikeskkond on olulised teemad.

Haridusliku erivajadusega õpilane on õpilane, kelle andekus, õpiraskused, tervise seisund, puue, käitumis- ja tundeeluhäired, pikemaajaline õppes eemalviibimine või kooli õppekeele ebapiisav valdamine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppe sisus, õppeprotsessis, õppe kestuses, õppekoormuses, õppekeskkonnas (nagu õppevahendid, õpperuumid, suhtluskeel, sealhulgas viipekeel või muud alternatiivsed suhtlusvahendid, tugipersonal, spetsiaalse ettevalmistusega õpetajad), taotletavates õpitulemustes või õpetaja poolt klassiga töötamiseks koostatud töökavas.²

Haridusliku erivajadusega õpilase mõiste Eesti õigusaktides on lai, ent ei hõlma kogu sihtgruppi. Näiteks lapsed, kelle hariduslik erivajadus on seotud andekusega, ei saa piisavalt tähelepanu, sest suur osa ressurssidest on suunatud õpi- ja käitumisraskustega õpilaste toetamiseks. Sääraseid probleeme on veel.

Sellest lähtuvalt on Eesti Õpilasesinduste Liit koostanud seisukoha, mis toetab hariduslike erivajadustega (edaspidi HEV) õpilaste õppimist ning nende võimalust olla täisväärtuslik osa koolidemokraatiast ja kodanikuühiskonnast.

¹ Andmed Haridus Silmast, kevad 2019

² Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, Haridusliku erivajadusega õpilase õppekorralduse erisused, § 46. Haridusliku erivajadusega õpilane.

Erivajadusi on väga erinevaid: andekus, õpiraskused, tervis, füüsiline ja vaimne puue, psüühikahäire, kuid ka pikalt koolist puudumine ja kooli õppekeele ebapiisav valdamine. Lisaks on iga õpilase olukord unikaalne, sõltudes vanusest, koolist, erivajaduse iseloomust jpm. Seetõttu tuleb iga õpilast kohelda individuaalselt, võttes arvesse kõiki, nii vaimseid kui ka füüsilisi tegureid.

2019. aasta seisuga oli hariduse infosüsteemis (EHIS) märgitud hariduslik erivajadus 22 protsendile kõigist põhikooliõpilastest. 2018./2019. Õppeaastal õppis eriklassis kokku 6309 õpilast³, kellest põhikoolis oli 6253 õpilast. See on suur osakaal, kuid ometi jäävad paljud HEV õpilased kas märkamata või tegeletakse nendega ilma süsteemi märgete tegemata. Sage põhjus märke tegemata jätmiseks on õpetaja motivatsiooni või vajaduse puudumine.⁴ Koole ergutaks enam HEV õpilasi märkama ja märkima, kui see tooks kasu, näiteks riigilt koolile HEV õpilastega tegelemiseks raha eraldamise näol.

Eesti elukestva õppe strateegia 2020 kohaselt on eesmärgiks luua kõigile Eesti inimestele nende vajadustele ning võimetele vastavad õpivõimalused kogu elukaare jooksul, et tagada neile isiksusena väärika eneseteostuse võimalused ühiskonnas, töö- ja pereelus.⁵

HEV õpilastest moodustab suurima⁶ osa suhteliselt vähe tuge nõudvad ja ajutised õpiraskused. Paljud selliste erivajadustega õpilased saaksid õppida nii tavakooli eriklassis kui ka tavaklassis. Üldjuhul tuleks toetada HEV õpilaste võimalikult suures ulatuses õpet tavaklassis, sest tavaklassis õppimine ei eralda õpilast teistest endavanustest ja suurendab seega ka õpilase kuuluvustunnet. Enamasti ei jagu aga koolil ressursi (õpetajaid ja tugispetsialiste) HEV õpilastega tavaklassis tegelemiseks. HEV õpilase tavaklassis püsimisele aitaks kaasa täiendav selgitamine tunni ajal, abiõpetaja tugi tunni läbiviimisel, diferentseeritud õppeülesanded ja materjalid ning tugispetsialistide nõustamine või õpirühmas osalemine, mida täna erinevates kooliastmetes rakendab Soome Vabariik.

Koostamine

Seisukoha sisendi saamiseks moodustati töögrupp, milles esilekerkinud probleeme lahata ning võimalikke lahenduskaike välja pakkuda. Töögrupi kohtumisi leidis aset kaks (Kokkuvõtte kohtumistest: Lisa.), milles osalesid

³ Andmed Haridus Silmast, august 2019

⁴ EÕELi töörühma liikmete järelendus

⁵ [Eesti elukestva õppe strateegia 2020](#)

⁶ Heaolu ja sidususe visioon, [Tark ja tegus Eesti 2035](#).

Eesti Õpilasesinduste Liidu aktivstid, Tallinna Reaalkooli direktor Ene Saar, Eesti Lastevanemate Liidu esindaja Kristiine Vahtramägi, Tartu Ülikooli eripedagoog Carolina Šuman, Eesti Lihashaigete Seltsi esindaja Jüri Lehtmets ning eripedagoogid Marge Ensling ja Svetlana Pöder.

Lisaks külastati Tallinnas asuvat Käo Põhikooli, kus tutvuti sealse õpilasesindusega, kooli ja tugikeskuse tööga üldiselt ning arutati kooli juhiga, milline on HEV koolide hetkeolukord ning kuidas saaks Õpilasliit anda oma panuse.

Ettepanekud

Alljärgnevalt toome välja võimalused ja soovitused HEV õpilaste olukorra parandamiseks ning nende suuremaks kaasamiseks haridussüsteemi.

1. **Individaalne lähenemine.** Igal õpilasel peab olema õigus individuaalsele õppekavale ja diferentseeritud õppele. Õpetajat aitaks sealjuures õppematerjalid, kus on iga teema juures toodud erineva raskusastmega selgitused või ülesanded.
2. **Tugiteenuste tagamine.** Igas üldharidus- ja kutsekoolis peab olema kättesaadav tugispetsialist, eripedagoog, psühholoog, sotsiaalpedagoog, kooli tervishoiutöötaja ja õpiabirühm.
3. **Õpilaste arv** algklassides peab personaalsemaks lähenemiseks olema 18–20 õpilast. Kuna võimalikult varajane erivajaduste väljaselgitamine ja nendega tegelemine on oluline, peab igas klassis olema ka abiõpetaja.
4. Lasteaiast kooli tuleva õpilase **koolivalmiduskaart** peab sisaldama rohkem ning täpsemat infot õpilase kohta. Praegu on kaartide sisu lastevanemate poolt mõjutatud – vanemad ei taha, et kaardil oleks kirjas midagi, mis võiks kooli demotiveerida õpilast vastu võtma. Kool ei tohiks aga erivajaduste tõttu last mitte vastu võtta – iga kool peab olema võimeline tegelema HEV õpilastega.
5. Tuleb suurendada ja tõhustada **koostööd** erinevate institutsioonide vahel, mis tegelevad õpilastega. Koolid ja ministriumid; sotsiaalministeerium ning haridus- ja teadusministeerium omavahel.
6. **Koolivõrku tuleb paremini kaardistada.** Hetkel puudub täielik ülevaade HEV õpilaste olukorrast koolides, näiteks andekus on üks vähim märgatud ning tähelepanu saav erivajadusi.
7. **Koolitamine.** Koolitust vajavad nii HEV õpilaste lapsevanemad kui ka õpetajad. HEV õpilase arengus on suur roll ja vastutus lastevanematel, mistõttu tuleb neid selles protsessis aidata. Õpetajatele peab olema loodud tugi baas- ja täiendkoolituste ning nõustamisega (Rajaleidja keskuste/erikoolide abil).

8. **Õpilasel peab olema õigus kaasa rääkida**, mis vormis õpe talle kõige paremini sobib (nt tavaklass, eriklass või erikool). Praegu on üleriigilisel nõustamiskomisjonil soovitus tegemise õigus, kuid lapsevanemal otsustusõigus.
9. **HEV õpilasel peab olema võimalus osaleda koolidemokraatias, õpilasesinduses ja kooliüritustel**. Iga õpilane peab tundma end kaasatuna kooli ja end ümbritsevasse keskkonda, et vältida eraldatust ühiskonnast.

Kokkuvõte

Haridus on võtmeroll ühiskonna heaolu ja sidususe tagamiseks. Õpetajad koolitavad välja järeltulevat põlve, kes aastate pärast astub kingadesse, mida täna juhib vanem generatsioon. Teadmised ja oskus neid rakendada on sellistel kohtadel hindamatud.⁷

Nagu õmblusteta ühiskond on meie toimimise aluseks, nii kujundab õmblusteta hariduskeskkond ennastjuhtiva ja individuaalse õppija. Olgu selleks õppijaks noor üldhariduskoolist, erikoolist või kutsehariduskoolist. Esmatähtis on lõimumine valdkonniti: formaalharidus ja mitteformaalne haridus, huviharidus ja noorsootöö ning üldine õpikäsituse muutumine. Kindlasti on oluline defineerida haridusliku erivajadusega noort võimalikult täpselt ja tema vajadustele vastavalt, mille tagab kindel tugisüsteem erivajadustega lastele ja nende peredele. Õpiraskusi tuleb osata märgata varajases eas, nii on võimalik luua pikaajaline plaan ning kõik õppijad kogevad võrdset haridusteed. Õppija ja õpetaja koostöös ei tohi ära unustada füüsilise, sotsiaalse ja vaimse keskkonna turvalisust. Eestis on väga erinevate erivajadustega õpilasi, kuid neid ühendab üks asi, soov õpperajal edasi minna, olenemata selle raskustest.

⁷ [Haridusliku erivajadusega õpilaste kaasava hariduskorralduse ja sellega seotud meetmete tõhusus. Uuringu lõppraport.](#)

Lisa. Ülevaade ekspertrühmade aruteludest

Kahest kohtumisest jäi kõige enam kõlama üldine foon, et puudega õpilase mõiste on liiga laialt defineeritud ja puudub valdkondlik ülevaade. Nimelt puudub teave puudeliigiti põhikooli läbimise, õpingute jätkamise ja tööerakendumise kohta. Eksperdid tundsid erilist muret HEV õpilaste õppe individualiseerimise pärast. Nimelt koostatakse ka praegu õpilasele isiklik õppekava, paraku näib tegu olevat vaid formaalse dokumendiga sest õpetajatele ja tugispetsialistidele käib selle koostamine ja tulemuslik rakendamine üle jõu .

Vajalike teenuste puudumine või kehv kättesaadavus ja ühiskonna/kooli vähene valmisolek noori kaasata, pärsib HEV laste arengut. Eestis lõpetas põhikooli 94% õpilastest, erikooli õpilastest 81% ja tavakooli eriklassis õppinutest 86%. Erivajadustega õpilased lähevad oluliselt sagedamini õppima kutseharidusse, kui üldkeskharidusse.⁸ Nagu Tark ja tegus Eesti 2035 heaolu ja sidususe visioon, näevad ka antud rühma eksperdid vajadust paindlikkust õppeprotsessis. Koolid ei tohiks olla orienteeritud vaid headele tulemustele, vaid neid häid tulemusi tuleb võimaldada saavutada ka puuetega lastel ja noortel. Kaasava hariduse ja Haridusstrateegia 2020 kohaselt tuleks koolides toetada eriliselt võtmepädevusi ja õpikäsitus peaks olema õppijakeskne. Paraku on see poolik. Mitmetes koolides hinnatakse vaid hetke tulemusi ja ei mõelda pikemale protsessile, õppijate heaolu ja eneseteostus võimaluste peale.

Eksperdid leidsid mitmeid võimalusi, kuidas saaks Õpilasliit suurema omapoolse panuse anda. Esiteks tuleks organisatsioonil kaardistada enda jaoks praegune süsteem.. Mis osas vajavad HEV noored eestkostet ja milline on üle-eestiline olukord. Selleks on mõistlik viia läbi uuring ja külastada eriharidus koole ja väikeklasse. Tõde, kes on HEV õpilane, pole võimalik hetkel täpsemalt sõnastada. Sellegipoolest nägid ekspertrühmad, et Õpilasliidul peaks olema õigus koolipidajale vajadusel ettepanek või noomitus teha. Olgu probleemiks koolis vajalike tugispetsialistide puudumine või vähene arvestamine hariduslike erivajadustega õpilastega tavaklassis.

⁸ [Haridus- ja Teadusministeeriumi valdkondade arengukavade 2017. a tulemusaruanded](#)